

Še ena utopija.

Zavezniki so odklonili mirovno pogajanje na tisti podlagi, ki jo je ponudila Nemčija. Skoraj da je s tem pogajanje sploh odklonjeno, vsaj za sedaj, četudi imajo optimisti še take upe, kakor da se pišejo državne izjave sploh le za šalo. Oni si predstavljajo stvar tako, kakor da so sestavile centralne sile svojo noto, zavezniki pa svojo, le zato, da prideta oba dokumenta v zgodovino; sedaj, ko je to opravljeno, pa napiše prezident Wilson dvoje pisem, na katera že čakajo v Berlinu in Londonu, potem izvolijo nemški in angleški zavezniki svoje delegate, kar je vse lahko v štirinajstih dneh opravljeno, in tedaj se, snide konferenca, kajpada v Haagu. Veliko Noč pa bodo vojaki že obhajali doma, kjer bodo namesto vojnega kruha jedli piruhe in pice.

Rekli smo že, da ni mirovno pogajanje niti po zavezniški notni popolnoma nemogoče. V tonu sta si izjavi obeh vojnih strank zelo podobni; obe sta namreč samozavestni, obe sta žaljivi za nasprotno stranko in obe podtikata vso odgovornost sovražniku. Če bi le ton odločeval, tedaj ni mostu med enim in drugim stališčem, in nič drugega ne ostane, kakor smadljanje vojne — bogsigavedi, doklej. Kljub temu ni možnost pogajanja popolnoma izključena; ampak če je poziv kupčije sploh mogoč, se morajo izpolniti pogoji, o katerih se na noben način ne more reči, da so lahki.

Če je Nemčija resno želela mir, tedaj ni mogla storiti večje napake, kakor da je zopet nastopala v pozicijski stanovišču in da je metala odgovornost za vojno zaveznikom pod nogo. S tem je izzvala tisti odgovor, ki ga je dobila od zaveznikov in ki skoraj ni mogel biti drugačen. Ako bi bili v Londonu na besede o nemški zmagovitosti in na žuganje z mečem molčali, bi bili s tem priznali, da so poraženi. In tega ni mogel nihče pričakovati. Prav tako bi bili priznali, da so začeli vojno, če bi bili molčali na trditve, da je bila vojna centralnim silam vsiljena.

Ker niso mogli zavezniki sprejeti tega očitanja, so ga morali zavrniti, in to je hočeš nočeš dalo notni tisti ton, v katerem je bila sestavljena in tisto barvo, ki mora Nemčijo jeziti.

Ko je prišla nemška ponudba v javnost, je začelo se govoriti o zavezniški notni. Nemčija nas vnovič insultira! Na to ne more biti drugega odgovora, kakor nadaljevanje vojne!

Ko je bila objavljena zavezniška nota, je enako zadonelo v Berlinu, na Dunaju in v Budimpešti: To je angleška nesramnost! Na to more le meč odgovorjati!

Obe notni sta naredili velikanske težave. O tem se prav nič ne sme moči. Kljub temu je gotovo, da si žele miru na obeh straneh in da bi bili do smrti veseli, če bi se kdo našel, ki bi jim pomagal iz zadrege. Ampak kdo naj izvrši to umetnost?

Predsednik Wilson misli, da je on tisti korenjak. Ker je tudi Svica in za njo še Švedska, Nerveska in Danska podprla njegov korak, se čuti močnega v vlogi poštenega mešetarja. Želeli bi mu prav od srca mnogo sreče. Toda vpraša se, če je njegova moč res tako velika kakor njegova zavest; če je tako velika, da more premagati vse ovire, zlasti da more popraviti napake, ki so jih storili — drugi.

Majhno upanje je v tem, kar pravi zavezniška nota o nemški ponudbi, ki ni nikakršna ponudba, ker ne obsega pogojev. Če bi Nemčija naznanila svoje pogoje, bi se torej lahko govorilo o ponudbi. Zdi se, da misli predsednik Wilson, da je sedaj res treba le dobiti nemške pogoje. Ali pa morda še manj; kajti grof Andrassy trdi, da jih Wilson že ima. Odkod je to, ban Andrassyju znano, ne vemo. Mogoče je.

Ampak s tem vendar še ni opravljeno vse. Gotovo so centralni zavezniki o svojih pogojih vsaj v velikih potezah na jasnem; če so izdelani bolj podrobno, če so Wilsonu obljubljeni ali celo že naznanjeni, je drugo vprašanje. Toda naj že leže v predsednikovi misli, naj se šele na poti, ali pa naj se še zdaleč, ko se snidejo predsedniki centralnih parlamentov, kakor je napovedano — vrnemo od vsega tega je, kaj obsegajo ti pogoji.

Ne gre za to, da bi soglašali pogoji centralnih sil s pogoji zaveznikov. To je popolnoma izključeno. Nemčija ima zahteve, Anglija ima zahteve. V tem je naravno nasprotje. Vpraša se le, če ni to nasprotje tako veliko, da je premostitev sploh nemogoče.

Zdi se pa, da je diferena res velika. V vseh vestih, kar koli jih je prišlo iz količkaj resnih virov v javnost, se ponavlja zahteva Nemčije, da se izpremeni razmere na Balkanu. O tem, kako naj se izpreme, so namigavanja zelo različna. Med njimi so celo taka, ki so z ozirom na vojni položaj navidezno zelo dobrohotna. Neka vest pravi

na primer, da naj se obnovi Srbija, le ne pod Karadjordjeviči, ampak pod kakšno drugo dinastijo; ta Srbija naj odstoji kos svojega ozemlja na severovzhodu Avstriji in Bolgarski, dobi naj pa za odškodnino kos Albanije, dočim bi se z južno Albanijo naplala Grška.

Če se vzame v poštev, da je Srbija dejansko uničena, izgleda ta ponudba kakor nepričakovana ljubeznivost. Izguba teritorija ob Donavi bi bila sicer bridka; ampak Srbija bi prišla do Jadranskega morja in s tem bi se uresničila skoraj največja njena želja.

Ampak veliki problem ni, kaj poroče Srbija tej kupčiji; odločilno je, da se bo Anglija tej izpremembi upirala na vso moč, ne iz ljubezni do Srbije, temveč zaradi svojih lastnih interesov. S tem bi bil naureč zgrajen most za Nemčijo iz Berlina čez Balkan, Malo Azijo v Mezopotamijo, do indijskih vrat. Malo je Angliji na tem ležeče, ali ima Srbija par kvadratnih milj več ali manj. Ona zahteva Bosno in Heregovino za Srbijo; toda če je na konferenci ne dobi — in po sedanjem položaju je gotovo, da je ne dobi — ne bo zaradi tega vnovič začela vojne. Če se ji pa pravi, da hoče Nemčija pristo pot do Bagdada, je komaj verjetno, da se bo John Bull hotel pogajati.

Vse vesti, tihoče se preureditve na Balkanu, kolikoroli se sicer razlikujejo, soglašajo v tem, da zahteva Nemčija balkanska vrata v Azijo.

To so razlogi, zaradi katerih je upanje prekleicano majhno in imajo optimisti slabe izgledke.

So pa razum njih drugi, treznejši, ki vidijo in spoznavajo težave in ne verujejo v spravo vlad. Imenovali bi se torej lahko pesimisti; ampak obsedel jih je vendar vrag optimizma druge vrste.

"Vlade so jo zavozile", pravijo, "in sedaj imajo narodi besedo."

Kakšno besedo?

"Revolucija!" odgovarjajo.

Utopija! Fantazija!

To besedo o revoluciji smo že tolikokrat slišali tekom vojne, da je človeku že žal, ker se taka lepa reč tako zlorablja. Sedaj jo je baje celo Tisza rabil; neko poročilo pravi, da je približno dejal: "Vojna se bo končala s popolno izkvaritvijo, če se ne bodo prej narodi v revoluciji uprli svojim vladam." Če je madjarski grof res kaj takega dejal, tedaj je seveda mislil na revo-

lucijo v Rusiji, v Indiji, v Alžiru — na Ogrskem pa gotovo ne. Kajti doma zna bolj upore zatirati kakor podpirati.

Ampak kdorkoli govori sedaj o revoluciji, sanjari. Seveda bi bilo to najlepše, kar bi se sploh moglo zgoditi v Evropi. Seveda bi splošna revolucija prekrizala vse račune diplomatov. Seveda bi pomedla vsa vprašanja dinastij, ker bi vrgla krone in žezla sploh v ropotarnico. Če bi prišlo do revolucije!

Toda zdi se, da so ljudje, ki tako govorijo, popolnoma pozabili, kaj je revolucija in kaj je za njo treba. Oni očitaajo narodom, da trpjo vse gorje, pa se ne upro. A narodi so vendar nedolžni in z vsemi očitanji se obsipavajo po krivem.

Kje pa so sedaj narodi?

Na frontah, v zakopih, ob Sommi, v Karpatih, v Solunu. Tisti, ki so ostali doma, storijo lahko to, kar se je tupatom zgodilo: Nekoliko šip pobijejo, par branjarjev izpraznijo in v strastni jezi iztresejo moko v kanal, namesto da bi jo odnesli domov. Potem jih pretepo, nekoliko zapro, morda še katerega obesijo. S kakšno močjo, s kakšnim orožjem, predvsem s kakšno organizacijo naj začne resno revolucijo zoper strojne puške in kanone?

Eh, če bi mogel kdo organizirati tiste, ki so na frontah — to bi bila druga reč. Ampak odkod naj pride tisti bog? Kajti božanske sile bi moral imeti, da bi zasejal revolucionarno misel in — kar je važnejše — omogočil revolucionarno dejanje od enega do drugega krila fronte, raztegnjene na sto in sto milj, ker ne ve kompanija, kateri oddelek je desno ali levo od nje. Božanske sile bi moral imeti, kdor bi hotel dopovedati nemški armadi, da je angleška enako pripravljena in bolgarski, da prične rumunska enako revolucijo.

Tega boga ni. Pač pa je sugestija vsake vlade, da je sovražnik vsega kriv; s takšno je razpoloženje vojakov, da verjamejo svojim vladam, in če že ne verjamejo, da nimajo nobenega zaupanja v svojo revolucionarno moč. Činjenica je, da ni revolucionarne organizacije, ne revolucionarnih voditeljev, ne revolucionarnega načrta.

Narodom se ne sme očitati, da ne storijo tega, česar ne morejo. Za revolucijo niso bili sposobni, ko je vojna izbruhnila; vojna jim pa ni dala sposobnosti, katero bi bili potrebovali prej.

Lastna režija.

V zadnjem zasedanju je kongres dovolil 11 milijonov dolarjev za ustanovitev vladne tovarne, v kateri naj bi se izdelovale jeklene oklepne plošče za ladje. Podjetje, v katero se vrtakne najštev milijonov dolarjev, je že nekaj, in zato je precej razumljivo, da je stvar povzročila dosti hrupa v kongresu, v časopisu in v prizadetih kapitalističnih krogih. Schwab je izdal lepe tišičneke za agitacijo zoper to podjetje in je preplaval vso Ameriko z brošurami, ki so hotele dokazati, da delajo Zedinjene države same sebi škodo.

To je bilo res nezastlišano. Amerika se je hotela izneveriti svoji preteklosti. Vedno je tukaj veljalo načelo, da spada vsaka produkcija v privatne roke; to je ameriško — so dejali — in vse drugo je neameriško in socialistično.

Kongres je pa vendar sklenil ustanovitev vladne tovarne, ker so privatni kapitalisti že tako nesramno odirali strica Sama, da je bilo tega tudi vladi preveč. Ravno strastna agitacija jeklarskih oderuhov je veliko pripomogla, da je bil zakon sprejet.

Ampak to je bilo po leti. Medtem so minili meseci, celo letna številka se je že izpremenila, in vroče glave so se ohladile. Med vladnimi uradniki v Washingtonu se že širi mnenje, da ne bo nasledel iz vsega podjetja nič in da ostane vse pri starem. Kljub dolgemu času, ki je že minil, odkar je bil zakon sprejet, se niso mogli mornariški izvedenci odločiti niti za prostor, kjer naj bi se tovarna zgradila. Uvaževali so sicer, že razne kraje, n. pr. Brooklyn, Newark, Sandy Hook, toda vojna akademija je prišla do zaključka, da bi morala biti tovarna kakor kakšen arzenal ali vojni magazin varna sovražnega napada ali osvoboditve. Vsled tega bi morali biti izključeni vsi kraji vzhodno od alleghenskih hribov ali pa zapadno od Rocky Mountainov.

V tem oziru imajo vojaški modrijani lahko prav. Ampak med enim in drugim gorovjem je na ameriškem zemljevidu še precejšen kosček prostora; in če mora biti vladna tovarna varna, da je sovražnik ne osvoji, velja to menda tudi za

vsako privatno podjetje, od katerega hoče vlada dobivati svoje vojne potrebščine. Vlada pa gotovo lože ukazuje sama sebi kakor privatnemu podjetniku, kje naj gradi.

V vprašanju prostora torej ne more biti resne zapreke. V poštev prihaja, da plačuje vlada sedaj po 42 dolarjev za tona ladijskih oklepov, in mornariški tajnik Daniels je prepričan, da bi jih vlada v vlastni režiji lahko mnogo ceneje izdelovala.

Ne more biti dvoma, da ima Daniels prav. Seveda bi moralo biti vodstvo podjetja v strokovnjških rokah; ker ni treba vladi gledati na to, da napravi profit, bi moralo biti njeno izdelovanje, če bi bilo pravilno urejeno, za toliko cenejše, kolikor znaša v privatnem podjetju kapitalistični dobiček. O tem bi se le tedaj lahko dvomilo, če bi vlada ustanovila kakšno majhno delavnico, kajti da ne more malo podjetje uspešno izdržati konkurence velikega, je res. Toda če bi se v tej tovarni izdelovalo vse, kar potrebujejo ladje jeklene, bi bila to že velika produkcija. In denar, ki bi se na ta način prihranil davkoplačevalcem, bi znašal vsako leto nekoliko milijonov.

Nezmislil je, če kriče privatni izkoriščevalci, da je to socializem. Podržavljenje vse orožne produkcije je pač socialistična zahteva, zato pa še ni socializem. Tudi osemurni delavnik je socialistična zahteva, ampak smešno bi bilo trditi, da je to socializem.

Vladna režija v orožni industriji ni priporočljiva le zaradi varčevanja, ampak tudi iz drugih važnih razlogov.

Orožje se izdeluje danes, izdelovalo se bo jutri in pojutrišnjem; izdelovalo se bo tudi po sedanjih vojni, pa naj bodo mirovni pogoji kakršni koli. Če govori Bethmann Hollweg ali Lloyd George o razoroženju, ne misli ne eden ne drugi na to, da se odpravi orožje sploh s sveta. Naj se ustanove po sedanjem klanju kakršnekoli državne zveze, toliko je gotovo, da ne bo nobena država drugi popolnoma zaupala. Skleneno se lahko pogodbe, ki omejejo trdnjave; sklade se lahko dome-nijo, v kakšnem razmerju naj bodo brodogovja po-

sameznih dežel; vojaška sila v bližini mej se utegne določiti. Ampak vojaštvo bodo vzdrževala in orožje bodo fabricirale države tudi nadalje. Saj je n. pr. Bethmann Hollweg, ki je govoril zadnje čase toliko o razoroženju, kolikor se ni o tem v Nemčiji še nikdar govorilo, kategorično naglasil, da si ne da njegova dežela zaradi tega vzeti splošne vojne obveznosti.

Če ne bi bilo drugega vzroka, bi države že zaradi notranjih razmer vzdrževale vojaštvo. Kajti "domači sovražniki" tudi po vojni ne bo zmanjkalo. Tisti, ki vedo, kaj je vojna prinesla narodom in kako je pospešila kapitalizem, so celo prepričani, da jih bo vedno več. In dokler bodo države kapitalistične, bodo hotele krotiti "notranjega sovražnika." Za to bodo pa potrebovale orožje. In dokler ne bo delavstvo socialistično, bo dobilo dovolj delavcev, ki bodo fabricirali take reči.

Ako spoznavamo, da je tako, moramo pa tudi priznati, da je razlika, če fabricirajo vojne potrebščine privatni kapitalisti ali pa države same. Vladna režija gotovo ni čudežno sredstvo, ki prepreči vsako vojno. Ampak poleg vseh drugih vojni nevarnosti je ena tudi v privatnokatolični produkciji vojnih potrebščin. Gospodu Schwabu v Zedinjenih državah ali pa Kruppovi familiji na Nemskem bo vedno ljubše, če proda veliko svojega blaga, kakor če je malo naročil. V miru je kupčija tem boljša, čim bolj se razvija militarizem in čim bolj se širi strah pred konfliktom. Oboje pa pospešuje vojno nevarnost. In prav to je v interesu orožnega kapitala; iz vojne nevarnosti se najlaže izleže vojna, ki je največji blagoslov za morilno industrijo. Ker ne prihaja tak blagoslov vedno sam od sebe iz nebes, se pa tisti, ki si ga žele, radi vsi potrudiijo, da ga izsilijo.

Privatni kapitalist, ki nima od oboroževanja in vojne pričakovati novenega dobička, ne bo žrtvoval nobenega centa za vojno agitacijo in zahrbtno intrigo. Če odpade od mnogih vojnih vzrokov vsaj eden, je to vendar dobiček za mir.

V Ameriki je oboroževalna agitacija velikanška. Tiste parade za "Preparedness", ki so se vršile lani-poleti, so še najmanjše. Kongres je že

danes popolnoma vprežen v militaristični voz; roman za romanom, četudi ne drug od drugega boljši, pa drug od drugega debelejši slika ameriško nepripravljenost. V kinematografskih gledališčih je vsaka tretja slika militaristična. Po cele mesece se vlačijo serije, ki niso nič drugega kakor oboroževalna agitacija. Celo po cerkvah se lahko slišijo kanonske pridige.

Velik del te agitacije bi odpadel, če je ne bi podpiral demar oboroževalnih kapitalistov. A tisti hip, ko ne bi imeli gospodje multimilijonarji pričakovati novih milijonov od šrapnelov, bomb, plošč, podmorskih ladij i. t. d., ne bi žrtvovali nobenega dajma za to "patriotično" agitacijo.

Koliko nevarnosti za mir tiči v privatni produkciji orožja, nam kaže navidezno majhen slučaj. Razmerje med Ameriko in Mehiko je že davno napeto. Krivda je na obeh straneh. Zaradi te napetosti je vlada prepovedala izvoz orožja v Mehiko. Če imajo tam slabe namene, bodo gotovo tem bolj podprti, čim bodo militaristično močnejši. Kdor daje Mehikancem orožje, povečava vojno nevarnost. A dajejo jim ga — ameriški municijski kapitalisti. Prvrkar je bil zopet mehiški konzul v New Yorku aretiran, ker je pošiljal orožje iz Zedinjenih držav v Mehiko. Če bi bila fabricacija orožja v rokah vlade, bi bilo to nemogoče.

Razlogov za podržavljenje vse vojne industrije je torej na kupe. Zedinjene države so storile majhen korak v tej smeri, a zdi se, da so se ga že same ustrašile.

Mornariški tajnik je prepričan, da bi bilo za vlado koristno, če bi imela podjetje v svojih rokah. Kongres je sklenil zakon in dovolil investicijo. Pa vendar se nič ne gane in resni glasovi se slišijo, da ne bo iz vsega skupaj nič.

Le kdor je naiven, more verjeti, da dela vprašanje prostora take preglavice. Večja zapreka od prostora so kapitalistični interesi, ki nedvomno pritiskajo z vso silo, da bi si ohranili mastne profite; in sedaj je vprašanje, ali se bosta res vlada in kongres tudi v tem vprašanju vklonila gospodom milijonarjem. Skoraj je videti, da se bosta.

UTRINKI.

Italijanska vlada je s posebno naredbo proglasila sladkor za državni monopol. Ves sladkor je sedaj pod kontrolo vlade in razdeljen v sorazmerni količini na vsakega prebivalca, za kar bodo izdani posebni listki, kakršni so v rabi za meso in kruh v Nemčiji in Avstriji.

Državni monopol se v Italiji množe kakor gobe po dežju. Nevednežem se zdi, da je tudi to socializem.

Graška "Tagespost" filozofira: Balkanska orientalna sekcija avstrijskega orientalnega in prekomorskega društva je imela pred kratkim sejo, o kateri se je sedaj izdalo tiskano izvestje. Bodoča balkanska politika se bo naslanjala v bodoče na štiri glavne točke: 1. Lojalni politični odnosi. 2. Nova trgovska politika. 3. Sporazum z Ogrsko in 4. skupno delo z Nemčijo. V ta namen je treba prepotovati celo Bolgarsko in

v njej olajšati kakor tudi v Turčiji nemške sole, ki bi olajšale eksport.

Ite he!

V Avstriji so na podlagi § 26 tiskovnega zakona sledečim ameriškim listom prepovedali prihod v državo: "Jadran", ki izhaja v Buenos Aires, "Jugoslavenska država", Antofagasta, Chile, "Hrvatska Štampa", Youngstown, O., "Napredak" v Chicago, Ill., "Srpska Sloga", Pittsburgh, Pa., "Srpski Radnik", Cleveland in "Srpsko Jedinstvo", San Francisco, Cal.

Prepoved in konfiskacija — to je stara avstrijska modrost.

Avstrijski listi poročajo, da so veleizdajniški proces proti državnemu poslanu Soukupu, uredniku praškega "Časa" Hajeku, Dušek in tovarišem, ki se vrši pred domobranskim divizij-

skim sodiščem, dne 20. novembra v svrhu novih poizvedb glede nekaterih obtožencev odgodili.

Ze dlje časa je znano, da je tudi sodrug dr. Soukup obtožen radi veleizdajstva, nikakor pa ni mogoče izvedeti, v čem je pravyzprav njegov grozni "zločin". V Avstriji postane človek zlasti v sedanjih časih kaj lahko veleizdajalec.

Sodrug Soukup je tudi v Ameriki znan, ker je bil leta 1912 na povabilo češke socialistične zveze na daljši agitacijski turi in je tudi mnogo slabe iskiha sodrugov slišalo.

Na ulaz cesarja Karla I. bo glavno ravnateljstvo "najvišjih" zasebnih in rodbinskih zakladov podpisalo 10 milijonov kron imenske vrednosti petega avstrijskega vojnega posojila in ravno tako visoko svoto petega ogrskega vojnega posojila.

Če se vzame v poštev, da gre vojni za has-

burške interese, je teh deset milijonov majhna svota. Kar so morali podpisavati revni ljudje, jih je veliko bolj bolelo.

Avstrijski vojni tiskovni urad je zopet izdal poročilo o italijanskih oficirskih izgubah, ki se glasi:

Po neki zasebni statistiki imajo Italjani od začetka vojne mrtvih: 11 generalov, 128 polkownikov in podpolkownikov, 194 majorjev, 1014 stotnikov, 882 nadporočnikov in 3248 poročnikov. Od 1. do 16. novembra so padli 3 polkovniki in podpolkovniki, 4 majorji, poleg tega 27 stotnikov, 29 nadporočnikov in 70 poročnikov.

Kajzer Viljem je, kakor poročajo časopisi, daroval papežu razkošno vezano in okrašeno sveto pismo. — V času svetovne vojne je to od Viljema res primeren dar.